

Jakso 9: Minna Canth ja suomalaisen elokuvan alkuvaiheet

(tunnusmusiikki) (siniset sanat tekstissä on selitetty sanaselityksissä)

Tämä on Kirjallisuuspodcast suomenoppijoille ja minä olen Saija Pyhäniemi. Tässä jaksossa keskustelemme kollegani Sari Päivärin kanssa kirjailija Minna Canthista ja siitä, miten hän **liittyy** suomalaisen elokuvan historiaan.

Tämän podcastin voit halutessasi lukea tekstinä Kielibuustin sivuilta. Siellä on myös sana- ja fraasilista sekä muuta aiheeseen liittyvää materiaalia.

Edellisessä podcastissa keskustelimme Aleksis Kivistä, teatterista ja **fennomaaneista**. Noin **vuosikymmen** Kiven kuoleman jälkeen eli 1880-luvulla Suomessa alettiin kirjoittaa **realistista proosaa**: romaaneja ja näytelmiä. Voisitko, Sari, ihan aluksi selittää vähän **yleisesti**, millaista realistinen kirjallisuus Suomessa oli?

Suomalainen realismi alkoi **tosiaan** 1880-luvulla **vastareaktiona** romantiikalle. Idealistinen, **ihanteellinen** ja romantisoitu **kuva** Suomesta **tuntui vanhentuneelta** ja kirjailijat halusivat kuvata kansaa realistisemmin. **Tavoitteena** oli kuvata yhteiskunnallisia ongelmia ja arkielämää mahdollisimman **todentuntuisesti**. **Keskeisiä** teemoja olivat mm. naisen asema, köyhyys ja sosiaalinen **eriarvoisuus**.

Kertoisitko vielä vähän lisää realismin **taustasta**? Oliko realistisen kirjallisuuden **nousulle** muitakin syitä kuin vain **kyllästyminen** romantiikkaan?

Joo, **toki** oli muitakin syitä. **Ensinnäkin** Suomi **teollistui** voimakkaasti **juuri** 1800-luvun loppupuolella. Kaupunkeihin rakennettiin uusia tehtaita, joihin tarvittiin paljon **työvoimaa**. Näin syntyi uusi **yhteiskuntaluokka**, **työläiset**, joilla oli aluksi **varsin** huonot **työskentelyolosuhteet**. Samaan aikaan myös maaseudun vuokratilajelijöiden eli **torpparien** asema huononi. Maassa oli siis paljon köyhyyttä ja **epätasa-arvoisuutta**. Tällaiset ongelmat alkoivat myös näkyä paremmin, koska **tiedonkulku** nopeutui. Sanomalehtiä alkoi ilmestyä enemmän ja suomalaiset olivat alkaneet lukea niitä. Realismin **suosion** taustalla on siis monia tällaisia yhteiskunnallisia syitä, mutta toki on sitten myös **sivistys- ja aatehistoriallisia** syitä.

Mitä tarkoitat tällä?

Lähinnä sitä, että ensimmäinen suomenkielisen koulutuksen saanut sukupolvi oli aikuistunut ja alkanut kirjoittaa. Uusi sukupolvi halusi **toteuttaa** filosofi Johan Vilhelm Snellmanin **kansalliskirjallisuuden ohjelmaa** eri tavalla kuin romantikot. Aatehistoriallisilla eli ideologisilla syillä taas **viittaa** lähinnä ulkomaisiin **vaikutteisiin**. Suomalaiset kirjailijat saivat vaikutteita mm. pohjoismaisesta ja venäläisestä realismista. Realismi ei siis ollut **pelkästään** suomalainen tyyli**suuntaus**. Ja tietysti monet muut **ajassa liikkuneet** uudet ”**ismit**” vaikuttivat nuorten kirjailijoiden tapaan kuvata maailmaa – **mainittakoon** tässä nyt esimerkiksi **darwinismi**, **liberalismi** ja **sosialismi**.

Niin, olet jo aikaisemmin kertonut J. V. Snellmanin luomasta kansalliskirjallisuuden käsitteestä, mutta voisitko vielä kerrata, mitä se tarkoittikaan?

Snellmanin mukaan kirjallisuutta piti kirjoittaa suomeksi ja sen [tuli ilmaista](#) kansakunnan [henkistä kehitystä](#). Tämän lisäksi kirjallisuuden tehtävä oli vahvistaa kansallista identiteettiä ja [vaikuttaa esimerkillään](#) suomalaisiin. Sekä romantiikan että realismin ajan kirjailijoiden taustajatuksena oli tämä Snellmanin ohjelma.

Aivan. Realismin ajan tunnetuimmat kirjailijat olivat Minna Canth, Juhani Aho ja Teuvo Pakkala. Tällä kertaa [keskitymme](#) puhumaan vain Minna Canthista. Mikä tekee hänestä niin merkittävän [hahmon](#) suomalaisessa kirjallisuudessa?

Minna Canth oli tosiaan yksi aikansa tärkeimmistä kulttuurivaikuttajista. Hän oli [edelläkävijä](#), joka käsitteli teoksissaan tärkeitä sosiaalisia kysymyksiä, kuten naisten oikeuksia, köyhyyttä ja työväenluokan elämää. Canth oli myös ensimmäinen suomalainen nainen, joka [eli kirjoittamalla](#). Monet hänen teoksistaan ovat edelleen ajankohtaisia ja [puhuttelevia](#). Eli Minna Canth [ei ole syyttä saanut](#) klassikon asemaansa ja omaa liputuspäivää!

Canthin vaikutus näkyy kirjallisuuden lisäksi myös muissa taidemuodoissa, erityisesti teatterin historiassa, mutta miten hänen teoksensa ovat vaikuttaneet esimerkiksi suomalaisen elokuvan [syntyvaiheisiin](#)?

Minna Canthin teokset ovat inspiroineet monia elokuvantekijöitä. Suomalainen elokuva alkoi kehittyä 1900-luvun alussa, ja hänen näytelmänsä ja tarinansa [tarjosivat](#) erinomaisia [lähtökohtia](#) elokuvakäsikirjoituksille. Esimerkiksi näytelmä *Anna Liisa on sovitettu* moneen kertaan elokuvaksi, ja sen teemat, kuten perhesuhteet, yhteiskunnalliset [paineet](#) ja [syyllisyys](#) ovat [edelleen](#) universaaleja ja ajankohtaisia. Canthin [kyky](#) kuvata [inhimillisiä](#) tunteita ja konflikteja on tehnyt hänen teoksistaan [erityisen soveltuvia](#) visuaaliselle kerronnalle.

Ennen kuin puhutaan tarkemmin Minna Canthin teosten [filmatisoinneista](#), niin voisitko lyhyesti kertoa vähän elokuvataiteen alkuvaiheista Suomessa?

Suomen ensimmäinen elokuvaesitys järjestettiin vuonna 1896 eli suunnilleen samoihin aikoihin kuin muuallakin Euroopassa. Ja heti sitten 1900-luvun alkuvuosina alettiin perustaa myös elokuvateattereita. Kotimainen elokuvatuotanto alkoi vuonna 1907 komedialla *Salaviinanpolttajat*, joka muuten [nimensä mukaisesti](#) kertoo alkoholin tekemisestä salaa. Ensimmäinen pitkä, noin tunnin pituinen draamaelokuva *Sylvi* [sai ensi-iltansa](#) vuonna 1913.

Ja kyseessä oli siis Minna Canthin samannimiseen *Sylvi*-näytelmään perustuva elokuva, eikö niin?

Aivan. Näytelmä kertoo naimisissa olevasta Sylvi-nimisestä naisesta, joka rakastuu lapsuudenystäväänsä Viktoriin ja päättää [murhata](#) aviomiehensä. Hyvin dramaattinen kertomus siis – ja [osittain tositahtumiin perustuva](#).

Niinkö? Kerrotko vähän lisää?

Vuonna 1892 hämeenlinnalainen [lehtorinrouva](#) Aina Sainio rakastui toiseen mieheen ja [myrkytti](#) aviomiehensä Ferdinandin. Minna Canth luki [aiheesta kirjoitetun lehtijutun](#) ja kirjoitti siitä sitten näytelmän. Tämä murha [herätti aikanaan](#) suurta [huomiota](#) sekä Suomessa että myös muissa Pohjoismaissa.

Perheen palvelija oli löytänyt miehen kuolleen vuoteestaan. Ruumiin kummallinen asento herätti lääkärin epäilykset ja pian selvisi, että Ferdinand oli kuollut strykniini-[myrkytykseen](#). Sen jälkeen selvisi myös, että hänen vaimonsa oli pari päivää aikaisemmin ostanut strykniiniä apteekista.

Aluksi oletettiin, että kyseessä olisi ollut onneton erehdys, jossa migreenipulveri ja strykniini olisivat vahingossa sekoittuneet. Tutkimusten aikana kävi kuitenkin ilmi, että Aina Sainio oli tilannut surupuvun itselleen jo useita päiviä ennen miehensä kuolemaa. Lopulta hän tunnusti murhanneensa miehensä.

Aina Sainion oikeudenkäynti oli omana aikanaan sensaatio, jota käsiteltiin tietysti paljon lehdissä.

Hurja tarina! Minna Canth siis muokkasi tarinasta oman versionsa, mutta entä kuka ohjasi elokuvan?

Ohjaaja oli Teuvo Puro, joka oli ohjannut myös aiemmin mainitsemani *Salaviinanpolttajat-komedian*. Valitettavasti Sylvi-elokuvasta on säilynyt vain lyhyitä fragmentteja elokuva-arkistossa.

Niin. Suurin osa näistä kaikkein vanhimmista elokuvista on tuhoutunut, koska filmejä ei osattu säilyttää asianmukaisesti.

Juuri näin, ikävä kyllä. Sylvi kyllä sitten filmatisoitiin uudestaan vuonna 1944, kun Minna Canthin syntymästä oli kulunut 100 vuotta.

Eikö siis tosiaan suomalaisen elokuvan alkuajoilta ole säilynyt yhtään kokonaista elokuvaa?

Ei. Valitettavasti. On jäljellä vain joitakin elokuvien pätkiä ja valokuvia, joiden perusteella tiedetään, mitä 1900- ja 1910-luvuilla on tehty. Tiedetään esimerkiksi varmasti, että Minna Canthin *Anna Liisa* -näytelmästä oli tekeillä elokuva, mutta kuvattu materiaali tuhoutui täydellisesti jo ennen elokuvan valmistumista! Tämä tuhoutunut *Anna-Liisa* -elokuva liittyy suomalaisen elokuvan historiaan myös sillä tavalla, että elokuvien ennakkotarkastus alkoi vuonna 1911 eli juuri samana vuonna, kun *Anna-Liisan* oli tarkoitus tulla elokuvateattereihin. Valmistumassa olleesta *Anna-Liisasta* tuli ensimmäinen lapsilta (eli alle 16-vuotiailta) kielletty kotimainen elokuva. Tosin elokuvaa ei sitten koskaan esitetty missään.

Onpa harmi! Mutta Anna Liisahan filmatisoitiin sitten myöhemmin uudestaan.

Kyllä, ja jopa kolmeen kertaan. Teuvo Puro ohjasi elokuvan 1920-luvulla ja kun vietettiin elokuvan 100-vuotisjuhlaa vuonna 1995, niin sen kunniaksi restauroitiin tämä vanhin säilynyt *Anna Liisa*. *Anna Liisasta* on tehty elokuvaversio myös 1940-luvulla ja TV-sarja 1980-luvulla. Eli tämä Minna Canthin teos on inspiroinut paitsi teatterin niin myös elokuvantekijöitä sukupolvea toiseen.

Nyt olisikin mielenkiintoista kuulla Anna-Liisasta vähän lisää. Millainen tarina se oikein on?

Anna Liisa on tarina nuoresta työstä, joka [tulee raskaaksi](#), synnyttää lapsensa salaa ja tappaa sen. Lapsen isä Mikko on lähtenyt pois [paikkakunnalta](#) ja Anna Liisa on menossa naimisiin toisen miehen, Johanneksen, kanssa. Silloin Mikko palaa takaisin ja [vaatii](#) Anna Liisaa vaimokseen. Hän [uhkaa paljastaa lapsensurman](#), ellei Anna Liisa suostu. Anna Liisa käy [sisäistä taistelua](#) ja lopulta päättää itse kertoa rikoksestaan kaikille ja lähtee vankilaan [kärsimään rangaistustaan](#).

No onpa aika [rankka](#) aihe tämäkin! Eikä ihme, että tästä tarinasta on tehty [lukuisia](#) teatteri- ja elokuvasovituksia. Tarina [koskettaa](#) varmasti vielä nykyäänkin. Kerrotko vielä lyhyesti muista Minna Canthin tekstien filmatisoinneista?

Canthin teokset ovat olleet suosittuja suomalaisen elokuvahistorian eri vuosikymmeninä, ja niistä on tosiaan tehty useita sovituksia ja [etenkin](#) siis aivan suomalaisen elokuvatuotannon alkuvaiheessa. [Elokuvatuotanto](#) pääsi kunnolla käyntiin vasta itsenäistymisen ja sisällissodan jälkeen. 1920-luvusta muodostui suomalaisen [mykkä](#)elokuvan [nousukausi](#). Mykkäelokuva siis tarkoittaa elokuvaa, jossa ei ole ääntä. Vuonna 1926 sai ensi-iltansa mykkäelokuvaklassikko [Murto-varkaus](#), joka sekin pohjautuu Minna Canthin näytelmään. Kun suomalainen elokuva täytti 100 vuotta, tämä elokuva restauroitiin juhlavuoden kunniaksi.

1920-luvun jälkeen alkoi sitten suomalaisen elokuvan [kultakausi](#). Elokuvia tehtiin 1930-, -40- ja 50-luvuilla paljon ja niitä käytiin katsomassa todella paljon. Useat elokuvat saivat [läheemmäs](#) miljoona katsojaa, ja se on todella suuri luku, kun tiedetään, että Suomessa oli vain 3–4 miljoonaa asukasta!

Joo, näin on. Tilanne oli aika erilainen kuin 1900-luvun alkupuolella. Silloin elokuvissa käyminen oli ollut vain rikkaan [eliitin](#) harrastus. Yli puolet yleisöstä oli silloin ruotsinkielisiä ja noin kolmasosa venäjänkielisiä. Suomenkielisiä katsojia oli siis alussa vain [murto-osa](#).

Eli [varhaisimmat](#) Canthin näytelmien filmatisoinnit eivät saaneet kovin paljon suomenkielisiä katsojia?

Eivät. Mutta kultakauden ajan Canth-filmatisoinnit eli uudet versiot *Anna Liisasta* ja *Sylvistä* 1940-luvulla sekä *Roinilan talossa* (ohjaaja Erkki Karu 1935) ja *Lain mukaan* (ohjaajat Roland af Hällström ja Esko Töyry 1956) saivat sitten jo [oikein mukavasti](#) myös suomenkielisiä katsojia.

Lopuksi vielä kysyisin, onko joitakin Minna Canthin tekstejä, jotka sinusta sopisivat filmatisoitaviksi, mutta joista ei ainakaan vielä ole tehty elokuvaa?

No tietysti voisi mainita suomalaisen realismin klassikon *Työmiehen vaimon* (1885), joka kuvaa työläisnaisen, Johannan, ja hänen [vastuuttoman](#) ja [viinaanmenevän](#) miehensä, Riston, avioliittoa. Näytelmä kritisoi alkoholin käyttöä ja miehen [valta-asemaa](#) avioliitossa. Se oli omana aikanaan hyvin radikaali ja [kantaa ottava](#) teos. Ja sitten tietysti myös näytelmä *Papin perhe* (1891), joka on hieno kuvaus 1800-luvun perheen [sisäisistä ristiriidoista](#) vanhoillisen isän ja [uutta aikaa edustavien lasten](#) välillä.

Olisi mukava kuulla vielä pieni tekstinäyte esimerkiksi juuri tuosta *Papin perhe* -romaanista.

Joo, voisimme lukea vaikka yhdessä [kohtauksen](#), jossa sisarukset Maiju ja Hanna keskustelevat. Tässä kohtauksessa Maiju kertoo siskolleen [haluavansa ryhtyä](#) näyttelijäksi. Hanna [pohtii](#), miten heidän vanhempansa reagoivat tähän uutiseen. Oletko sinä Hanna, niin minä voin lukea Maijun repliikit?

Joo, sopii. Ja Hanna aloittaa keskustelun.

- Anna heidän mennä, ja tule sinä kertomaan mitä kaikkea täällä on tapahtunut sill' aikaa!
- Mutta johan sinä sen kuudit! Ei mitään! Ei tuon taivaallista! -- Sinulla tuota [lienee](#) kertomista. Sieltä suuresta, avarasta maailmasta! Voi, jos pääsisin minäkin – ! Niin, kuule – on minulla sentään jotain. Jotain kumman kummaa. Mutta hst! Se on suuri salaisuus.
- Koskeeko meidän perhettä?
- Koskee, tiedätkös. Meidän perhettä se juuri koskeekin.
- Mitä se sitten on? Voi, Maiju, sano pian!
- Jotain hyvin, hyvin merkillistä. Sinä et voi [aavistaa](#) –
- [Elä](#) nyt [kiusaa](#) minua. Kerro jo!
- Uskallankohan? Sitä, näes, ei tiedä vielä yksikään ihminen, muuta kuin minä itse. Sano, osaatko olla [vaiti](#)?
- Vielä kysyt. Tiedät sen entiseltäkin.
- Hst! Elä puhu niin kovaa! Ettei vaan kukaan kuulisi. Odota, kun katson, eikö ole Martha tuolla oven takana. Hän siellä seisoo [välistä kurkkimassa](#). (*Katsoo ruokasaliin.*) Eipä ole. No niin – korvas auki, nyt sen sanon: minä aijon mennä teatteriin. – Ruveta näyttelijäksi, ymmärrätkös.
- Sinä? Elä nyt!
- Olen jo kirjoittanut tohtori Bergbomille. Ja odotan vastausta [mitä pikimmin](#).
- Mutta, Maiju! – Sinä [narraat](#)?
- Uskot tai et. – Minä *en* narraa.
- Mitä sinä ajattelet? Tietääkö [mamma](#)?
- Ei, herran tähden, ei tiedä kukaan, johan sen sanoin. Ja sinä et saa hiiskahtaa sanaakaan, et ainoallekaan ihmiselle, muista se! Sitten vasta ilmoitan [papalle](#) ja mammalle, kun kaikki on selvillä. Huuh – uuh – [tulkoon](#) silloin koko myrsky [yhtä haavaa](#).
- Hepä kieltävät jyrkästi, siitä voit olla varma.
- [Kieltäkööt!](#) Minä menen sittenkin.
- Ja milloin olet tuon päähäsi saanut?

- Ooh, se on siellä pyörinyt jo kauvan aikaa. Siitä saakka, kun koulussa kerran Lucie-juhlena näyteltiin ”prinsessa Törnroosaa”, ja minä siinä onnistuin niin hyvin, että kaikki ihmettelivät. Pappa oli vihainen, kun sai sen tietää, ja iski johtajattaren kimppuun kuin syötävä –

- Herra ihme, kuinka sinä puhut!

- Mutta -- se oli liian myöhäistä: minä jo tiesin, miksi minä olin luotu, ja mikä minun tehtäväni tässä elämässä on!

- Tuosta [ainoasta](#) kerrasta sen päätät?

- Laps ´kulta, minä olen sen jälkeen näytellyt joka päivä.

- Näytellyt? Missä? Kenen kanssa?

- Yksikseni, täällä kotona. Tai oikeammin näiden kasvien ja huonekalujen kanssa. Tuo [ficus](#) tuolla on tavallisesti ollut rakastajana. – Komea rakastaja – eikö totta? – Ja se on minulle niin uskollinen – ihan niin kuin minäkin sille.

- Kyllä olet lapsellinen!

- Ajatteles, mitä tapahtui kerran. Minä näyttelen [Juliana](#) puutarha-kohtauksessa. Olen nostanut tään nojatuolin pöydälle ja kiipeän sinne ylös. Karmi on ikkunautana ja ficus seisoo Romeona alhaalla lattialla. En kuolemakseni tiennyt, että pappa oli kotona. – En kuule ensinkään, että pappa avaa oven ja seisoo takanani. ”Mitä kummaa sinä täällä vehkeilet?” kaikuu karskea ääni takanani. Minä alas [semmoista hamppua](#), että olin päälleni lentää.

- Noo? Ja sitten?

- Ei sen enempää. – Nostin kauniisti Romeoni paikoilleen tuonne ja hajoitin [balkongin](#).

- (*nauraa*)

- Sinä vaan naurat. Mutta annahan olla, minusta vielä tulee jotain. Jotain suurta!

(nauraa) Niin sitä näköjään ennen vanhaankin haaveiltiin kuuluisuudesta ja julkisuudesta!

Kyllä vaan. Vaikka tuohon aikaan tosin näyttelijän ammattia pidettiin erittäin [arveluttavana](#) ja [epäsopivana](#) – etenkin naisille ja etenkin papin tyttäreille! Mutta miten Maijun kävi? Sitä en kerro vaan kuuntelijoiden täytyy itse lukea kirja [saadakseen tietää](#), [päätyikö](#) Maiju näyttelijäksi vai ei.

Toivottavasti kuuntelijamme tosiaan saivat tästä inspiraatiota tutustua sekä Minna Canthin teoksiin että suomalaisen elokuvan klassikoihin. Kiitos jälleen keskustelusta, Sari.

Seuraavassa podcastissa puhummekin sitten vähän erityyppisestä aiheesta, nimittäin Järnefeltien kulttuurisuvusta. Tämän perheen vaikutus on ollut merkittävä niin kirjallisuuden, kuvataiteen kuin [säveltaiteenkin](#) alalla.

Kuulijat, muistakaa että tämä podcast on myös tekstiversiona Kielibuustin sivustolla. Sieltä löytyy myös tähän podcastiin liittyvää lisämateriaalia.

Kuullaan taas!

Tunnusmusiikki

[Lisämateriaalia](#) Minna Canthista ja muista realismin ajan kirjailijoista sekä linkkejä Minna Canthin teosten filmatisointeihin.